

Nr 38.

Ankom till riksdagens kansli den 12 maj 1943 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om att avgiftsfritt utarrendera myrslåttern under domänverkets förvaltning åt mindre jordbrukare.

(2:a avd.)

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 143, av herr *Hagberg* i Luleå m. fl., har anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utredning av frågan om avgiftsfri utarrendering av myrslåttern under domänverkets förvaltning åt mindre jordbrukare, som äro i behov därav, samt vidtagande av de åtgärder, som i utredningen påvisas vara lämpliga och skäliga.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för detta yrkande, hänvisas till motionen.

Över motionen har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat utlåtanden av domänstyrelsen samt länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län. Domänstyrelsen har tillika överlämnat yttranden av överjägmästarna i de sex nordligaste distrikten. Länsstyrelserna ha vid sina utlåtanden fogat yttranden av länens hushållningssällskaps förvaltningsutskott.

Domänstyrelsen har avstyrkt bifall till motionen och anfört följande:

Ehuru myrslåttern anses oförenlig med och t. o. m. hinderlig för ett rationellt jordbruk, torde den ännu ha en viss betydelse för nyanlagda eller ofullständiga jordbrukslägenheter i de nordligaste länen. I anledning härav har styrelsen, ehuru i efter hand minskad omfattning, upplåtit dylika slätterlägenheter under styrelsens förvaltning å kronomark nedom odlingsgränsen till lägenhetshavare å kronomark samt även till enskilda hemmansägare och lägenhetshavare. Upplåtelseerna ske i regel för fem år, beträffande innehavare av kronolägenheter avgiftsfritt, så länge de åtnjuta frihetsår för sina lägenheter. I övrigt ske upplåtelseerna mot en mindre årlig avgäld av 2—20 kronor, motsvarande ungefär 1 krona 50 öre—3 kronor per skrinde hö om 400 kilogram, vari då även ingår ersättning för virke till mindre lador, hässjor och stängsel, vilket arrendatorn äger att utan särskild ersättning bekomma från kronomarken.

Avgälderna äro att anse som mycket låga, och någon Erinran mot desamma såsom betungande för arrendatorn har icke försports. De torde närmast få betraktas som en ersättning till domänverket för personalens bestyr med dessa i befolkningens intresse tillkomna upplåtelser samt en regulator på att icke en och samma person till förfång för andra betingar sig mera slätter, än han behöver.

Enligt vad som framgår av två vid domänstyrelsens utlåtande fogade cirkulärskrivelser nr 34/1941 och nr 31/1942 har styrelsen vidare, när särskilda skäl därtill förelegat, bemyndigat sin skogsförvaltning att för visst år avgiftsfritt upplåta odisponerad slätter.

Överjägmästaren i Övre Norrbottens distrikt har framhållit, att oavsett de kostnader som upplåtelsen av bärgningsrätt å slättermyrar och andra självväxande ängar medföra, det vore synnerligen olämpligt att borttaga de nu brukliga arrendeavgifterna, enär klagomål över fördelningen av tillgängliga slätterlägenheter säkerligen skulle bli följd. I övrigt har överjägmästaren anført i huvudsak följande:

Av ordalydelsen i motionen får man den uppfattningen, att domänverket skulle ha förtjänat på de utarrenderade slätterängarna. Så är emellertid ingalunda fallet. De relativt obetydliga arrenden, som avkrävas och som i allmänhet ligga mellan 5 och 15 kronor, torde i regel icke täcka de med utarrenderingen förenade expeditionskostnaderna och rotvärdet för fritt virke till lador, hässjevirke och stängsel m. m. Sålunda skall exempelvis arrendekontrakten utskrivas i fyra exemplar och liggare föras på såväl jägmästare- och överjägmästareexpeditionerna som i domänstyrelsen. Härtill kommer den kontroll, som kronojägarna allt emellanåt måste utöva. Å andra sidan kan det vara sant, att det icke rör sig om några betydande belopp, varför ett bifall till motionen icke skulle ha några ekonomiska konsekvenser. Arrende eller icke kan alltså diskuteras ur ren lämplighetssynpunkt. Skulle icke arrende avkrävas, kan man förvänta, att en del jordbrukare med ringa odlad areal skulle tinga på mer myrslätter, än de normalt skulle behöva skörda, bara för att ha i reserv därest skörden på den odlade jorden skulle slå fel. Då man får förutsätta, att de, som först komma och tinga på slätter, också få vad de begära, kan följderna lätt bli att andra, som verkligen skulle vara i behov av slätter men som icke äro så påpassliga, skulle kunna bli utan. Förhållandet skulle säkerligen medföra massor av klagomål, vilket även nu, trots förekomsten av arrendeavgift, förekommer. För att förhindra en orättvis fördelning av tillgängliga slättermyrar skulle sålunda en behovsprövning få lov att företagas, som även den skulle förorsaka klagomål.

Avkräves däremot arrende för mot kontrakt upplåtna slätterängar, har detta ett visst dämpande inflytande på en jordbrukares lust att lägga sig till med fler slätterängar än de normalt behöva. Kontrakt torde under alla förhållanden vara nödvändigt för mera givande ängar för att bland annat skaffa den trygghet, som erfordras för nedläggande av arbete och kostnader på uppförande av lador och hässjor. Sedan är det intet som hindrar, att under krisår odisponerade slätterängar avgiftsfritt få avbärgas, om behov härtill skulle föreligga, vilket ju också har skett under senare år. Något löfte att en och samma person år från år skall få sådan bärgningsrätt å viss slätteräng bör dock ej givas. Dessutom bör i detta sammanhang kraftigt framhållas, att statsmakterna sedan länge strävat efter att avveckla nyttjandet av myrslätter, enär de, i förhållande till den odlade jorden och den avkastning de giva, dels lämna mindervärdigt foder och dels äro för arbetskrävande samt därigenom direkt hindra ett önskat och behövligt nyodlingsarbete.

Överjägmästaren i Nedre Norrbottens distrikt anser, att arrendeavgifterna böra bibehållas, enär ett borttagande av desamma komme att medföra olägenheter för såväl revirförvaltarna som brukarna. I övrigt anför överjägmästaren bland annat följande:

Arrendeavgifterna ingå i förhållande till de nedlagda arbetskostnaderna endast till en ringa del i den totala kostnaden. De största förlusterna åsamkas brukarna, som också antydes i motionen, när myrarna ej hinna tillfrysas innan snön kommer eller när renarna nå ned i skogslandet, medan höet ännu står ute. I det senare fallet torde många gånger kännbara förluster kunnat undvikas, om hässjorna hade inhägnats, men detta förekommer tyvärr alltför sällan. Brist på stängselvirke kan knappast vara orsaken, då detta som tidigare nämnts erhålles avgiftsfritt på rot. Ibland kan brukaren erhålla ersättning från en del lappkassor. Så var exempelvis fallet senaste hösten i Jokkmokks socken.

Ett slopande av arrendeavgifterna, vilka ur ekonomisk synpunkt spela en mycket underordnad roll, skulle dock med säkerhet medföra en hel del olägenheter. Många arrendatorer skulle, för att gardera sig mot felslagna höskördar, försäkra sig om flera slätterängar än de normalt skulle behöva och till förfång för andra, som skulle vara i större behov av dem. Arrendeavgiften kommer i detta fall att verka som en regulator.

Även om arrendeavgiften skulle slopas, kan man icke komma ifrån kontraktsförfarandet. Erhåller brukaren kontrakt på den eller de slätterängarna, är han medveten om, att hans arbete med att anskaffa hässjeverke o. dyl. ej är bortkastat.

Överjägmästaren i Skellefteå distrikt avstyrker bifall till motionen och anför i huvudsak följande:

Utarrendering av kronans myrslätter sker i nämnda distrikt dels till innehavare av lägenheter å kronans mark och dels till enskilda jordbrukare. Innehavare av kronatorp och odlingslägenheter betala under lägenheternas första femton arrendeår ingen avgift för myrslätter. Därefter åsätts sådana slätterarrenden, i likhet med dem som arrenderas av enskilda jordbrukare och innehavare av skogstorp, mycket låga arrenden. I arrendena ingår även avgift för hässjeverke och dettas utsyning m. m. Dessa arrendeavgifter hava icke höjts sedan kristidens början. Med hänsyn till det allmänna prisläget och de relativt goda inkomster, som nu kunna erhållas av den jordbrukande befolkningen, torde avgifterna för denna befolknings del icke spela någon som helst roll.

För att belysa avgifternas ringa storlek må nämnas, att vid den sammanställning, som för Arjeplogs, Norra Arvidsjaur, Södra Arvidsjaur och Malå revir uppgjordes den 27 april 1937, avgifterna för indragna ströängar var 2,479 kronor för utarrenderade 1,642 hektar, d. v. s. 1:51 kronor per hektar och för andra ängar 410 kronor för 567 hektar d. v. s. 0:72 kronor per hektar eller sammanlagt 2,889 kronor för 2,209 hektar, d. v. s. 1:31 kronor per hektar. Enär i uppställningen för upplåtelser till innehavare av odlingslägenheter och dylika ingår avgiftsfri upplåtelse, har i ovanstående uppgifter endast medtagits till andra personer utarrenderade slättermarker. Utredningen gjordes i samband med förslag att utarrendering skulle förbjudas för att tillfredsställa renvårdens krav.

Enstaka år kunna svårigheter visserligen förefinnas att få myrhöet hemkört och väl kunna renar göra skador å hässjorna, vilka skador dock delvis bero på bristande skyddsåtgärder, men dessa förhållanden synas knappast utgöra tillräckliga motiv för att upplåtelse av myrslätter skall lämnas avgiftsfri. Bemärkas må att vid verkliga skadegörelser spelar det å höet nedlagda arbetet vida större roll än den ringa arrendeavgälden. Vid större skadegörelser har staten ofta trätt hjälpende emellan.

Överjägmästaren i Umeå distrikt avstyrker bifall till motionen och anför:

Skogsbygdernas jordbrukande befolkning har sedan gammalt i betydande utsträckning varit hänvisad att genom bärgning av självväxande foder å myrar och andra sankmarker täcka behovet av vinterföda för kreaturen. I och med hemmanens ökade uppodling har sådan skogsslåtter alltmera förlorat i omfattning och betydelse. Detta förhållande får anses beteckna en önskvärd utveckling emot en förbättrad rationalisering av jordbruksnäringen. Under år med exceptionellt torra somrar och felslagna foderskördar å de ofta för torka känsliga odlade jordarna kan likväl allt fortfarande tillgången till slåtter å naturlig äng bliva till god hjälp. I regel förekommer numera, att skogsslåttern inskränker sig till endast de mera givande områdena.

Inom Umeå distrikt har å kronans marker befintlig slåtter till huvudsaklig del upplåtits åt kronoparkernas egna bebyggare, och dessa ha åtminstone under senare åren som regel icke erlagt någon avgift för densamma. Dessa jordbrukare ha nämligen ansetts vara i behov av det stöd, som på så sätt kunnat beredas dem, särskilt så länge arbetet med lägenheternas uppodling pågått. I den mån motionärerna avse dessa mindre jordbrukare å kronoparkerna, så torde man kunna säga, att deras önskemål redan är tillgodosett.

Upplåtelse eller försäljning av slåtter till utanför kronoparkerna boende jordbrukare har förekommit och förekommer alltjämt fastän i mindre utsträckning. I regel erlägges därvid en skälig avgift. Sådana inflytande avgifter äro ur statsekonomisk synpunkt givetvis föga betydelsefulla, men de böra dock bibehållas såväl för ordningens skull som även för att i någon mån utgöra ersättning för de besvär, som åsamkas förvaltningarna genom bestyret med upplåtelse och kontroll.

Överjägmästaren i Mellersta Norrlands distrikt anför följande:

Betydelsen och värdet för de mindre jordbrukarna av myrslåttern å kronans marker tendera att för varje år bliva allt mindre, beroende huvudsakligen på att jordbrukarna alltmera sökt utöka sina odlingar och därjämte funnit att tillvaratagandet av myrhöet, som är av relativt ringa värde, kräver oproportionerligt mycket tid och arbete.

Vad nu sagts gäller normala skördeår. Under år, då skörden på vallarna slår fel mer eller mindre, måste dock ofta myrslåtter tillgripas såsom tillskottsfoder.

För nyanlagda jordbruk — kronotorp — är dessutom myrslåttern oftast en omistlig tillgång; i dylika fall pläga också upplåtelser ske avgiftsfritt.

I övrigt plägar arrendeavgift avkrävas vederbörande, dock i regel med synnerligen obetydliga belopp.

Dessa avgifter äro egentligen en ordningssak dels för undvikande av oenighet mellan olika personer, som kunna hava intresse av samma slåtter, dels för att revirförvaltningen skall kunna hava överblick över vilka, som äga rätt till slåtter å kronans mark. Visserligen kunde upplåtelser ske avgiftsfritt av reviren, som därvid kunde föra förteckning över dem, som tilldelats slåtter, men kravet på en — låt vara liten — avgift medför dock bättre möjlighet att bringa ordning och reda i förhållandena.

Då slåtterarrendena varit och äro synnerligen obetydliga och föga kännbara för arrendatorn, synes med hänsyn till vad ovan sagts icke nödigt eller lämpligt att helt borttaga desamma. Skulle missväxtår inträffa, lära tillfälliga lättnader kunna medgivas i de arrendeavgifter som eljest skulle utgå för myrslåtter.

Överjägmästaren i Gävle-Dala distrikt framhåller, att för nämnda distrikt saknar motionen betydelse, samt anför:

Någon efterfrågan på myrslåtter å kronoskogarna i Gävle-Dala distrikt har ej försports. Någon upplåtelse av kronan tillhörig myrslåtter har hittills ej heller förekommit här. De å kronoparkerna i övre Dalarna befintliga myrslogarna avbärgas numera endast i mycket ringa utsträckning av innehavarna, vilket torde bero på dels att dessa allmänt kommit till insikt om det ekonomiska i att — särskilt vid nu rådande höga arbetspriser — offra tid och arbetskostnad på tillvaratagande av det magra men arbetskrävande myrhöet, dels att man i dessa trakter sedan gammalt i stor utsträckning använder den enligt befolkningens bestämda övertygelse betydligt näringsrikare renlaven som vinterfoder i ladugårdarna.

Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, i vars utlåtande *länsstyrelsen i länet* instämt, har anfört, att utskottet icke har något att erinra mot att domänverket utan avgift upplåter myrslåtter varöver domänverket äger bestämma åt mindre jordbrukare som äro i behov därav. Dylik upplåtelse utan avgift synes dock böra begränsas till nu rådande kristid.

Norrbottnens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anfört, att även om utskottet icke anser vägande skäl föreligga för en ändring i domänverkets disposition av myrslåttern, vill utskottet dock icke motsätta sig en utredning i ämnet. I övrigt har förvaltningsutskottet anfört följande:

Enligt vad förvaltningsutskottet har sig bekant äro de arrendebelopp, som domänverket fordrar för ifrågavarande myrslåtter, så obetydliga, att de ej lära utgöra något reellt hinder ens för den i små ekonomiska omständigheter levande befolkningen. Skulle myrslåttern upplåtas fullständigt avgiftsfritt, lära olägenheter lätt uppstå, då alla ansåge sig ha lika rätt till de bästa slåtterområdena, utan att någon kunde hävda sin speciella rätt till ett visst område. Grannsämjan skulle för visso icke vinna på en sådan anordning.

Vad motionärerna framhålla med avseende på renarnas skadegörelse å utestående hässjor, hör ju knappast samman med ifrågavarande spörsmål. Den förlust vederbörande jordbrukare åsamkas härigenom kan vara betydande, men denna består framför allt i förlusten av höet, som hopsamlats med uppoffrande av mycken tid och arbete och till obetydlig del av den ringa penning, som erlagts i arrende.

Det förtjänar vidare framhållas, att foderanskaffning genom myrslåtter under alla förhållanden är ett mycket oekonomiskt sätt att anskaffa foder åt djuren, dels beroende på den låga avkastningen, varigenom hopsamlandet blir mycket arbetsamt och tidsödande, och dels beroende på myrhöets låga kvalitet.

Med de möjligheter, som nu förefinnas till erhållande av bidrag till nyodling, dels statsbidrag genom hushållningssällskapen å 60 procent av den beräknade kostnaden, dock högst 400 kronor per hektar, och dels statsbidrag genom länsstyrelserna för indragna ströängar, kan det ifrågasättas om det är ändamålsenligt att underlätta en så föråldrad brukningsmetod som myrslåtter.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har anfört, att en utredning sådan som den i motionen föreslagna knappast kan ha något ändamål att fylla. Skulle emellertid ur andra synpunkter en utredning finnas önskvärd, ville länsstyrelsen icke motsätta sig, att en sådan komme till stånd. I övrigt anför länsstyrelsen i huvudsak följande:

För arrendatorns vidkommande spelar arrendeavgiften en helt obetydlig roll i förhållande till det många gånger mödosamma arbetet för bärgandet av slåttern. Ur samhällsekonomisk synpunkt vore det av betydligt större värde, om samma arbetsprestation i stället nedlades på odlingar. Avskaffas arrendeavgiften kan man emellertid befara en ökad efterfrågan på myrslåtter och därigenom kommer utvecklingen att ledas i en riktning, som ur produktions-synpunkt knappast är att anse som önskvärd.

Det torde vara riktigt såsom motionärerna framhålla, att dessa arrendeavgifter till staten icke röra sig om några väsentliga belopp. De utgöra dock en årligen återkommande påminnelse till nyttjanderättshavaren, att den mark, varå slåttern äger rum, tillhör Kungl. Maj:t och kronan, en synpunkt som i ett län som Norrbottens med dess stora vidder och därav följande svårigheter för myndigheterna att på ort och ställe hävda Kungl. Maj:ts och kronans rätt icke är alldeles betydelselös.

Med hänsyn till de låga avgifter, som enligt vad utredningen i ärendet giver vid handen pläga betingas vid utarrendering av ifrågavarande slätterängar, synas ur statsfinansiella synpunkter väsentliga erinringar knappast kunna framställas, därest ängarna i framtiden skulle upplåtas avgiftsfritt. I likhet med flertalet hörda myndigheter förutser emellertid utskottet, att svårigheter skulle uppkomma för revirförvaltarna att rättvist fördela slätterrättigheterna mellan eventuella sökande, därest så skulle ske. Då utskottet vidare utgår från att även i fortsättningen arrendeavgifterna fastställas till med hänsyn till förhållandena så låga belopp som möjligt ävensom att under rådande försörjningsläge och jämväl i övrigt liksom hittills myrslåtter i vissa fall upplåtes utan avgift, synes någon riksdagens åtgärd i anslutning till motionen icke erforderlig.

Utskottet.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att motionen II: 143 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 11 maj 1943.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Tjällgren, Carl Edmund Eriksson, Granath, Gabrielsson, Alfred Andersson, Jacob Hansson, friherre Beck-Friis* och *Näslund* samt

från andra kammaren: herrar *Andersson i Löbbo, Andersson i Tungelsta, Ericsson i Sörsjön, Mäler, Carlström, Pettersson i Rosta, Jacobson* och *Larsson i Karlstad*.